

VÁLTOZÓ VALÓSÁGUNK

Építészetünk harminc esztendejéről

Építészetünk, építési tevékenységünk eredményeit, hibáit számtalanszor és különböző szempontokból értékeltük már az eltelt időszakban — egy adott alkalom vagy építmény aktualitásától függően. Értékelő munkánkat megkönnyíti, hogy felszabadulásunk óta időközben építészetelméleti irodalmunk is kifejlődött, és ennek módszerei nagy segítséget adnak ahhoz, hogy tárgyilagos és átfogó képet vázoihassunk fel erről a tevékenységről. Építészetelméletünk elemző módszere marxista módszer, és egyedül ez alkalmas arra, hogy építészetünk és építési tevékenységünk összetett folyamatrendszerét tárgyilagosan vizsgáljuk.

★

A felszabadulást követő években a háború okozta károk, a megrongálódott épületek helyreállítása, az üzemek beindítása volt a legfontosabb teendő. Az első jelentősebb lakóterületek az 1950-es évek első felében épültek — konkrétan a salgótarjáni „vásártéri” lakótelep és részben a nagybányai bányaváros. Ezeknek létrejöttében meghatározó szerepe volt a megyei iparszerkezet akkori összetételének, ami elsősorban Salgótarjánra koncentrálódott, illetve Nagybányai súlyponttal a szénbányászat volt. Az adott időszak gazdasági-társadalmi adottságai között az építőipar legfontosabb feladatainak egyike a dolgozók lakáshelyzetének javítása volt: óriási erőfeszítéssel, igen sok lakást kellett létrehozni.

Az építőipar technikai felkészültsége ekkor még kezdetleges, kizárólag a hagyományos technológián alapult. Ilyen építéstechnikai viszonyok között a termelés növelését döntő részben extenzív módszerekkel lehetett fejleszteni: létszámemeléssel, vállalatok létrehozásával. Ennek ellenére nagy jelentősége volt már ekkor is az intenzív termelésnövelésnek, amely ez időben nagyrészt a munkaintenzitás növelésének eszközeivel történt. A kiszélesedett munkaverseny, a sztahanovista mozgalmak és a dolgozók lelkesedése jelentős eredményeket produkált.

Az akkor épült lakótelepek tervezése során azonban hibák is jelentkeztek. Az építészetben egyik alapvető törvényszerűség a tartalom és a forma egysége. Ebben az időszakban, mint ismeretes, igyekeztünk nagy mennyiségű lakást és egyéb középületet építeni csökkentett igényekkel, ami azonban csak látszólag volt csökkentett igény. Amit megtakarítottunk a lakások alapterületén, azt rápazaroltuk az épületek homlokzatára. Különböző történeti korok formaelemeit utánóztuk az épületek külső megjelenésében. A klasszicista oszloprendek timpanonok, díszes kapuzatok és párkányok alkalmazása erőltetett módon történt. Városrendezési szempontból a mindenáron erőszakolt sarokszekciók általában rossz megoldást eredményeztek, és nem tudták kellőképpen biztosítani a benapozást és átshellőzést.

A tervezésnek és a kivitelezésnek közös és végső célja, hogy az ember számára kellemes környezetet teremtsen. A mindennapi életünknek térbeli keretet adó környezet elképzelhetetlen a társelmvészetek nélkül. Az építészeti környezetalakításnak az is fontos és elengedhetetlen feladata, hogy a településtervezéssel, az építészeti alakításokkal egyidejűleg és összhangban terveződjenek a különböző társelmvészeti alkotások is (szobrok, mozaikok stb.) Ebben az időszakban a társelmvészetekkel való szintézis nem volt meg, vagy ha helyet is kapott, akkor csak az előbb említett történeti stíuselemek részletképzéseiben jutott kifejezésre.

Ez az átmeneti kor a „szocialista realista” építészet megvalósítását tűzte célul maga elé. A megvalósítás azonban téves értelmezésen alapult, és az igazi építészet céljaival ellentétes

eredményre vezetett. Az ily módon létrejött építészet a historizálásnak rossz példája, mely valójában sem szocialista, sem realista nem volt.

Az úgynevezett „szocialista realista” építészeti stílustörékvés erőszakolt alkalmazása ellentmondásban állott az adott időszak gazdasági-társadalmi valóságával.

★

Az 1955—56-os évektől kezdve építészetünk fokozatosan kezdett visszatérni a már megkezdett helyes útra. A területfejlesztéssel kapcsolatos gazdaságpolitikai célkitűzések megalapozottabbá tették a gazdasági tervező szervek munkáját. Megindultak az iparfejlesztés területi kérdéseivel összefüggő kutatások. Újraértékelték megyénk iparfeldrajzi helyzetét. Ezzel egyidejűleg a mezőgazdaság szocialista átszervezésének folyamata (majd befejeződése) a figyelmet egyre inkább a termelés területi elhelyezkedésének vizsgálata felé irányította. Ezek a gazdaságpolitikai irányvonalak döntően meghatározták megyénk gazdasági és társadalmi továbbfejlődését.

Mindennek eredményeként az 1960-as évektől kezdve fokozatosan új ipartelepek jönnek létre Balassagyarmaton, Pásztón, Szécsényben, Rétságán, Nagybányában és Salgótarjánban is. Fokozatosan megszűnik a megye ipari egyoldalúsága. Az ipartelepeknek mintegy vonzataként kiépülnek a lakótelepek, a szükséges közintézményekkel együtt, mind a két városunkban, valamint járási székhelyeken, illetve nagyközségekben. Az ipartelepek, a mezőgazdasági majorok, a lakótelepek létrehozása rendkívül nagy feladatot jelentenek az építészet számára is, egyben meghatározói is a települések fejlődésének.

★

Ha építészetünk fejlődéséről tárgyilagos és átfogó képet akarunk kapni, nem elég csak összességében értékelni; ha röviden is, de külön-külön is szólni kell az építészet egyes részterületeiről, annál is inkább, mivel ezek egymástól eltérő módon fejlődtek és fejlődnek ma is. A teljesség igénye nélkül ugyan, az alábbi fontosabb műfajokat kell vázolni mint az építészet egészének részeit:

- településrendezés,
- ipari és mezőgazdasági építészet,
- lakótelepek építésze,
- közintézmények építésze,
- kislakásépítés,
- „szabad idő” területek építésze.

Az építészet legátfogóbb, legnagyobb léptékű, legtöbb arcú kategóriája a városépítészet. A település a leghatásosabb építészeti alkotás, ami lényegében környezetünket alkotja, melyben élünk, falun és városban egyaránt. Öröndetes, hogy az eltelt időszakban megyénk minden nagyobb településére elkészültek a településrendezési tervek. E tekintetben nagy jelentősége van a 2006/1971. Korm. sz. határozat alapján elkészült országos településhálózat-fejlesztési tervnek. Ennek részeként született meg megyénk településhálózatának fejlesztési terve. Ez lényegében hosszú távú keretterv, mely meghatározza megyénk valamennyi településének jövőbeli szerepkörét, fejlesztési irányait. A települések tervszerű fejlesztésére irányuló törekvéseink ellenére is a településrendezési tervek ki vannak téve a gyorsuló fejlődésünkkel összefüggő avulásnak, részben pedig a gyakorlati élet olyan spontán beavatkozásainak, melyek az építész megkérdezése nélkül törnek át a tervek kötéseit.

„Település méretű” építészeti együttesekben igen kevés a jó példa. Megyénkben (de hazai vonatkozásban is) egyik leg-sikerültebb építészeti együttes Salgótarján városközpontja. A

Tanácsköztársaság tér építészeti alkotásainak — bár külön-külön is kiváló alkotások — igazi értéke abban van, hogy egymással is harmonikus egységet alkotnak, korszerű, esztétikus környezetet hoztak létre. Hogy a korszerű és kellemes környezet milyen hatást jelent a benne élőknek, azt nem tudjuk kimutatni semmilyen paraméterrel, a környezet formáló erejének létezésében és fontosságában azonban bizonyosak vagyunk.

Balassagyarmat rekonstrukciója később indult meg, igazi nagyvonalú kibontakozása csak az 1970-es években, illetve napjainkban történik. Balassagyarmaton — Salgótarjánhoz viszonyítva — jóval nagyobb a történelmileg örökölt, időálló épületeknek az aránya. Ez az adottság egyben meg is határozza a rekonstrukció mértékét és a városesztétika fejlődésének sajátosságát. A régi és az új építészeti együtteseknek színvonalas és jól átgondolt kapcsolódásai bontakoznak ki előttünk. a városrekonstrukció folyamatrendszere minden részletében alapos előkészítő munkáról tanúskodik. (Balassagyarmatot még 10 évvel ezelőtt is olyan városként választotta ki egy EGSZI-tanulmány, „ahol nem történik semmi.”)

Építészettünknek egy másik részterülete az ipari és mezőgazdasági építészet. Ebben a műfajban az új építészet elvei a lehető legoptimálisabb mértékben volósulnak meg. Ennek az épületfajtának tartalmát, sőt építészeti megjelenését is egyértelműen meghatározza az ipari technológia. A gyártási technológia, mint kategorikus igény, az építészettől is megköveteli a korszerű és gyors építéstechnikai eljárásokat, az ipari termelés bel- és külföldi versenyképessége érdekében. Ez a helyzet minimálisra csökkenti a gazdasági faktor alkuját az építészetnél, és ez döntő tényezőt, illetve lehetőséget jelent ipari alkotásaink színvonalas megvalósulásában. Ipari építészetünk fejlődését részben a meglévő üzemek rekonstrukciója, részben pedig új ipartelepnek létesülésének formájában szemlélhetjük.

Ugyanez nem mondható el a tömeges „lakástermelés” építészetéről. Az e téren jelentkező mennyiségi igények olyan nagymértékűek, hogy kielégítésük időleges megalkuvásra kényszeríti az építészeti színvonalat. Közismert és jogos panasz, hogy

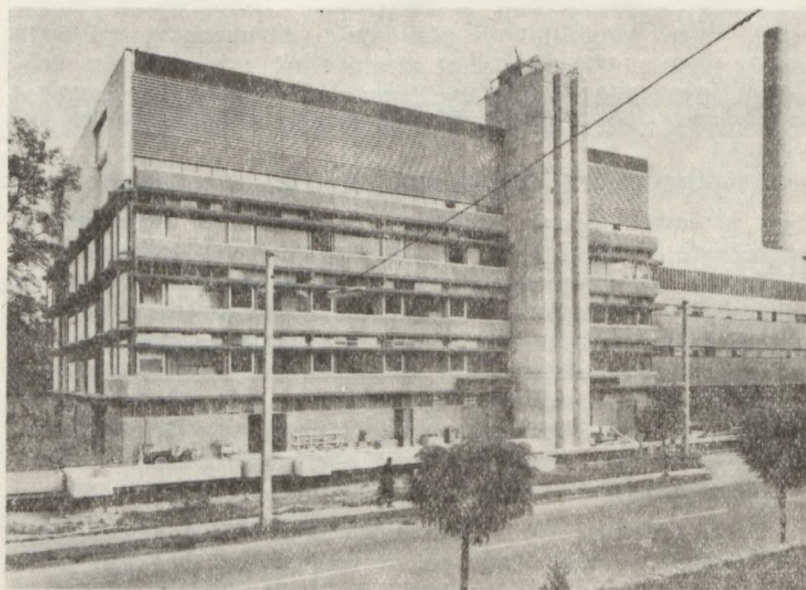
új lakótelepeink monoton, egyhangú környezetet jelentenek: sávházak és kockaházak váltakoznak, a köztük levő szabad területek pedig „elbizonytalanodnak” és nincsenek kellő színvonalon rendben tartva. A tömeges lakásépítéstől megkövetelt mennyiségi és időbeli teljesítmények sodrásában nagyon kevés helyet kap sajnos, az új építészet és a társzművészetek érvényesülése, pedig ez is elengedhetetlen összetevője a korszerű építészeti környezetnek. Hangsúlyoznunk kell, hogy bár a korábbi időszakokhoz viszonyítva nagyot léptünk előre, amit a 15 éves lakásépítési programunk ismert eredményei is igazolnak. A mennyiségi eredmények mellett azonban elmaradtunk a máris jogos emberi létszükségletek kielégítésével. A gyorsan fejlődő életforma által támasztott igényeket az építészet — legalábbis ezen a részterületen — ma még nem tudja kellőképpen követni.

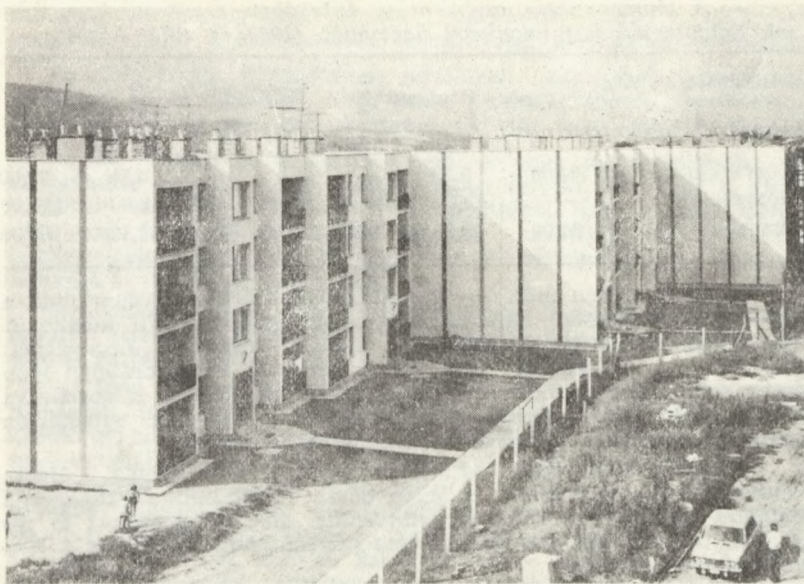
A lakótelepek építészetének egy másik lényeges meghatározója a technológiák fejlődése. Az alábbi 20 évben, de különösen 1957 óta, a hagyományos technológiát felváltották a nagyblokkos építésmód és a különböző építéssiparosítási eljárások. Megyénk lakótelepei döntő részben ezekkel a technológiákkal valósultak meg, melyek még formailag is magukon viselik a blokkos építés sajátos megjelenésformáit, épülettípusait. Építőiparunk mai gondja és legfőbb meghatározója az élők munkatakarékosságra való törekvés és ez törvényszerűen követeli új technológiák bevezetését. Ilyen a már közismert „PEVA” technológia és a most bevezetés alatt álló — angol cégtől átvett — ún. „WIMPEY” eljárás. Az új és korszerűbb technológia azonban csak akkor rentábilis, ha folyamatosan biztosított a megfelelő nagyságú munkaterület, a meghatározott sorozatnagyság.

Az utóbbi években egyre több jelét látni annak a törekvésnek, hogy lakótelepeink változatosabbak legyenek. Arra is van példa, hogy a tömeges lakásépítés mellett is lehet korszerű és kellemes építészeti környezetet kialakítani — amit igazol Salgótarján városközpontja.

Az előbb vázolt részterületek mellett a reprezentálásra is hivatott, egyedi tervezésű középületek adnak legnagyobb lehetőséget az építészeti teljesség kibontakozására (pl.: Salgótarjánban a megyei művelődési központ, a Karancs Szálló stb.) A gazdasági és technológiai kötöttségek itt kevésbé szorítóak. Egyedi középületeinknél kevesebb akadály van annak, hogy az új építészet elvei és módszerei érvényre jussanak.

Ennek az elérésére egyébként megvan a lehetőség a mindennapi szükségletekhez közvetlenebbül kapcsolódó középületek esetében is (óvodák, iskolák ABC-áruházak stb.). Megállapíthatjuk, hogy a kisebb ellátó szerepkörrel rendelkező közintézményeink között is nagyon szép és színvonalas eredményeket hozott az elmúlt 20 év építésze: pl.: pásztói ÁFÉSZ-áruháza, a rétsági művelődési központ, a salgóbányai KISZ-tábor, a szécsényi Rákóczi étterem és eszpresszó — és sorol-

hatnánk még nagyon sok építményt. Formailag és tartalmi vonatkozásban is rendezettek, összhangban vannak környezetükkel, időtálló, a divatszerű formai alakításoktól leginkább mentes alkotásai megyénk építészetének.

Nógrád építészeti fejlődésében jelentős helyet foglal el a magánlakás-építés, mely elsősorban községeinknek arculatformáló tényezője. Építészetünknek egy külön kategóriájaként kell szólni róla, annál is inkább, mert a családiház-építés sajátos törvényszerűségek között fejlődik és építészetünk összességén belül egyik legnehezebben értékelhető részterület. Megyénkben évente átlagosan 1000 családi ház épül, az összlakásépítésnek ez több, mint 50 százaléka, községeink viszonylatában pedig ez az arány 80—90 százalék körül alakul.

Falvaink építészeti arculatát, a családiházas-építkezéseket elég sok bírálat éri, és rögtön hozzá kell tennünk, hogy jogosan. A legjellemzőbb és leginkább helytálló kritikai észrevételek az alábbiakban foglalhatók össze:

1. Jelentős a tér- és anyagpazarlás. Ebből eredően sok a kihasználatlan tér, és nagy különbség keletkezik az épület értéke, valamint használati értéke között. 2. Építészeti kialakítás tekintetében sok az indokolatlan formaképzés (pl. manzardtetők, tornyok, rossz ízléssel alakított homlokzatok stb.). 3. Sok esetben kifogásolható a környezethez való alkalmazkodás foka. Az épület és utcaépítészeti környezete, valamint a lakás és a természet közötti kapcsolat — sajnos, — a legtöbb esetben nem szempont, pedig ez sem követelne anyagi többletráfordítást.

Lényegében arról van szó, hogy építészetünknek ezen a részterületén a tartalom és a forma közti ellentmondás kiélezettebben jelentkezik, mint a többi „műfajnál”. Ennek az ismert ellentmondásnak a feloldását, (vagy akár mérséklését) ma még az alábbiak fekézik:

1. Az általános társadalmi igényfejlődés a falusi életmódban is olyan gyors változásokat hoz, hogy az építészet — sajátos helyzeténél fogva — ezt nem tudja követni. Az építészetet mindig is jellemezte egy bizonyos fokú fáziskésés a társadalmi fejlődéshez viszonyítva, amit történelmi példákkal igazolhatnánk. 2. A magánépítetők előtt nincs, vagy csak nagyon kevés a követendő jó példa, mely ízlésvilágukat helyes irányba fejlesztené. Az építetők ízlésszintje — jobb híján — még az elmúlt korok formakincséből táplálkozik. 3. Gyakran találkozunk olyan kispolgári jelenséggel is, amely a „különbözőség igényét” építészeti eszközökkel is igyekszik kifejezni.

Összegezve levonhatjuk a következtetést, hogy elsősorban nem is anyagi természetű problémákról van szó; legfőbb feladatunk tehát a tudatformálás, a széles körű felvilágosítás, az építetők helyes irányú ízlésfejlesztése. Nagyon sok kezdeményezési lehetőség nyílna ennek megvalósulása érdekében a magántervezők, valamint a Magántervezői Szakértő Bizottság tevékenysége során. A magántervezői tevékenység a benne rejlő lehetőségeknek csak egy szűk körére terjed ki, a kezdeményező

készségnek, a modern megfogalmazásnak csak igen kevés jelet mutatja, a tervezői és kritikai munkát ma még döntő részben a sematikus, a konvencionális megoldások jellemzik a családiházas-építészet területén.

Szólni kell még röviden a „szabad idő” területek építészetéről, a hétvégiházas-telepekről. Különösen az utóbbi néhány évben indult meg rohamos kibontakozása ennek az építészeti műfajnak. Megyénk területén úgyszólván valamennyi járási székhelyünknek és természetesen a két városnak megvannak a hétvégiházas telepei (Eresztvény-Salgóbánya, Mátraalmás, Nyírjes, Bánk, Rárós, Salgótarján-tóstrand a lényegesebb és összefüggő telepek). Mint társadalmi igény, azt a célt szolgálja, hogy a dolgozók hét végén, nyáron kikapcsolódhassanak, regenerálódjanak további munkájuk és egészségük érdekében. Főleg a városi ember keresi ezt a lehetőséget, hogy a természethez legalább hét végén közelebb kerülhessen. A hétvégi házak különösen az utóbbi másfél évtizedben terjedtek el, hiszen előfeltételeik is ebben az időszakban érlelődtek meg: nevezetesen a munkaidő-csökkenés következtében megnövekedett szabad idő. Másrésztől a hétvégiházas-telepek vitathatatlan bizonyítékai az életszínvonal általános emelkedésének is.

Építészetünknek ez a kisebb területe sem mentes ellentmondásoktól. Az üdülőterületek rendezése során — főleg a kezdeti időszakban — keskeny és kis alapterületű parcellák kerültek kiosztásra és beépítésre, gazdasági, közművesítési megfontolások alapján. A sűrű beépítettség sok helyen zsúfoltságot eredményezett. Ezt az ellentmondást viszonylag gyorsan felismerve, új szabályozóink megkövetelik a hétvégi telkek nagyságát, és így egy lazább, zsúfoltságtól mentesebb szabadidős-terület kialakítására nyílik lehetőség.

★

Még építészek között is gyakori vélemény, hogy munkájuk leszűkül, hiszen mindent meghatároznak a különböző szabályozók és gazdasági döntések. Az építészeti termékek létrehozásában valóban közreműködik (különböző közvetettségekkel) az egész társadalom, Major Máté kifejezését használva: „az építészet társadalmi termék”.

A különböző szintű gazdasági-beruházási döntések, a tömeges termelési eljárások kétségkívül az építészetet meghatározó legfőbb tényezők. Önmagukban azonban nem lennének képesek korszerű, emberi környezet létrehozására — márpedig ez a fő cél. Az építészek térszervező munkája kell, hogy keretben foglalja, áthassa ezt a fejlődési folyamatot, a településléptékű rendező tevékenységtől a belső építészet legkisebb részletképzéséig. Csak megfelelő színvonalú és előrelátó építészeti munka tudja megteremteni a társadalmi élettel való együttműködést. Annál is inkább hangsúlyozni kell ezt, mert társadalmunknak a mennyiségi mellett minőségi igényei is vannak, és egyre inkább követelmény a korszerű, esztétikus építészeti környezet.

Vadas Andor

Víz, levegő, élet

Ma már a világ legégetőbb problémáinak egyike a környezet védelme. Nemrégiben Stockholmban környezetvédelmi világkonferenciát rendezett az ENSZ, s ezen bebizonyosodott: az emberiség kezd tudatára ébredni, micsoda óriási veszély fenyegeti. Hazánkban 1973-ban Visegrádon került sor a Hazafias Népfront Országos Tanácsa első országos környezetvédelmi tanácskozására: két napon át mintegy száz szakember és politikai nyilvántartott véleményt, világitott rá a legégetőbb kérdésekre. Mi tette időszerűvé a tanácskozást? Országunk az intenzív iparosodás kezdetén tart, ezért még nem romlott a környezet katasztrofálisan. Iparunk, mezőgazdaságunk és a közlekedés azonban évről évre rohamosan fejlődik. A mezőgazdaságban, de ugyanígy a háztartásokban ma már megtaláljuk a modern technikát és a vegyszerek egész sorát. Az ipari, mezőgazdasági fejlődéssel, a háztartások gépesítésével és kemizálásával együtt növekszik a termelésből és a fogyasztásból eredő szennyeződés. Mindezt nagyban fokozza a szemünk előtt lejátszódó gyors ütemű urbanizáció. Salgótarjánban ez év szeptemberében *Víz, levegő, élet* címmel rendeztek környezetvédelmi tanácskozást. Ezen szűkebb hazánk, Nógrád megye környezetvédelméről esett szó. Dr. Dömsödi Pétert, a Nógrád megyei Közegészségügyi és Járványügyi Állomás igazgató főorvosát, a Hazafias Népfront Nógrád megyei Bizottsága mellett működő környezetvédelmi munkaközösség elnökét azért kerestük fel, hogy megkérdezzük, hol tart megyénk, szűkebb értelemben Salgótarján a környezeti ártalmak elleni védekezésben.

★

— Tudjuk, a környezeti ártalmak között talán a vizek szennyezettsége és a légszennyeződés a leggyakoribb, de környezetrontás a zajártalom is. Egyre nagyobb méreteket ölt a vegyi és radioaktív szennyeződés. A lakótelepek környezetének védelme és a talajpusztulás megakadályozása is fontos feladat. Majdnem minden szakmának „van ártalma” — ebből következően bizonyos környezetvédelmi vonatkozása. A felsorolt ártalmak közül a KÖJAL melyekre vonatkozóan tud pontos adatot közölni?

— A vízvédelemből ránk az ivóvízzel kapcsolatos problémák tartoznak. A felszíni és talajvizek közül mindazok, ahonnan ivóvizet nyerünk. Az egész vízvédelmet gyakorlatilag a Vízügyi Igazgatóság fogja össze. A levegő tisztaságának védelme igen megosztott dolog. Az egészségügy a települések levegőjének általános szennyezettségét vizsgálja, függetlenül attól, ki okozta a szennyezést.

— Salgótarját sokan ma is úgy emlegetik, mint hazánk öt legszennyezettebb városának egyikét. Mi az igazság?

— Hogy megértsük a mai helyzetet, menjünk vissza a XIX. század közepére, amikor megindult a szénbányászat, és a helyi olcsó energiaforrás kihasználására megkezdődött a nehézipar telepítése: ezzel létrejöttek a Salgótarján levegőjét szennyező góccok. Amíg 1878-ban 86 ezer tonnát, a századfordulóra már mintegy 200 ezer tonna barnaszén használtak fel generátorgáz-gyártásra, villamosenergia-termelésre, kohászati és egyéb célokra az ipari üzemek. A keletkezett környezeti kárt jól jellemzi a korabeli krónikák, amikor így ír: „Salgótarján képe a kopár dombok, csúnya vízmosások, a dombokon elhelyezkedő, állandóan égő, füstölő salakhányók, a völgykatlant elborító fojtó füst.” Az 1869-ben még 4000 lelket számláló település fejlődésének környezetegészségügyi korlátait áttörte az ipari tőke érdeke.

A múltból örökölt zsúfolt, egészségtelen és szennyezett levegőjű városban a kedvezőtlen domborzati, meteorológiai és tüzeléstechnikai körülmények szűkséggé tették a levegőegészségügyi helyzet javítására irányuló összehangolt tevékenységet. Ez a szűkségszerűség az 1960-as években szerencsésen találkozott a szocialista városrendezés és az ipari üzemek korszerűsítésének, a nemezebb energiahordozók felhasználásának és a távfűtés megteremtésének, illetve a levegőszennyezést csökkentő műszaki berendezések létesítésének lehetőségeivel. Az Egészségtudomány című folyóirat egy 1961-es számában Salgótarját valóban ott találjuk az első öt legpiszkosabb levegőjű város között. Ennek meg is alapja. Az ipari üzemek által termelt korom, por, a levegőt szennyező anyagok — elsősorban a kéndioxid — rendkívül súlyos helyzetet teremtett. Nem kellett egészen rossz idő ahhoz, hogy rendkívül nagy füst és kőd terpeszkedjen rá a városra.

— A már említett összehangolt tevékenység milyen eredményt hozott?

— Jelentős javulást eredményeztek a gázprogramok, valamint a levegő tisztaságával nem közvetlenül összefüggő intézkedések: az energiahordozóknak a megváltoztatása, a generátortelepek megszüntetése, ami gazdaságilag indokolt volt, ugyanakkor maga után vonta a levegő tisztaságának rendkívül erőteljes javulását. A város és az ipari üzemek természetesen közvetlenül is sokat áldoztak ezekben az években a levegő tisztaságának védelmére, amelyhez komoly anyagi és politikai támogatást kaptak.

— A légszennyezés csökkentése érdekében eszközölt beruházások Salgótarján hat nagyipari üzeménél. (1960 és 1972 között.)

Beruházások jellege	Ötvözetgyár	Hőerőmű	SKU	Sík- és öblös-üveggyár	ZTM	Összesen
millió forint						
Közvetlen	64,00	5,20	—	—	4,70	73,90
Közvetett	—	40,00	28,00	20,00	19,00	115,00
Összesen	64,00	45,20	28,00	20,00	19,00	188,90

— Az ez évben mért 24 órás kéndioxid-méréseknél már csak a város két területén haladta meg a levegőben levő kéndioxid mennyisége a fűtési időszakban a kiemelt városokra megengedett mértéket. A Kohászati Üzemek területén — ahol korábban igen nagy volt a szennyeződés — a mért kéndioxid értékek a normatíva alá süllyedtek. A szennyezettséget tekintve ma már Salgótarján semmiképpen nincs a legszennyezettebb 15 város között.

— A város környéke természeti szépségekben gazdag. Mégis, amikor felmegy az ember a Salgó várra és letekint a vízváltatói völgybe, füstöt és kormot lát mindenütt. Még az útikalauz is így ír: „Előttünk füstölög a Salgótarjáni (vízváltatói) Erőmű és a Magyar Vasötvözetgyár.”

— Vízváltató területén két szennyező létesítmény volt. Az egyik az Erőmű, amely széntüzeléses porkazánokkal szennyezte a levegőt, a másik az ötvözetgyár, amely az alapananyagok őrlésével, zúzásával szennyezte a légkört. A kohászati beavatkozások miatt is rendkívüli mennyiségű port bocsátott a levegőbe. Az Erőmű áttért pakuratüzelésre, tehát gyakorlatilag a szennyezési gondok megszűntek. Igaz ugyan, hogy az Erőmű pernyehegyeinek másodlagos pora, a lerakott por, amit a szél felkavar, még szennyezettséget okoz a Tarján-patak völgyében. Az ötvözetgyár sok mindent tesz a porszennyezés kiküszöbölésére. Egyrészt a levegő tisztaságáért, másrészt azért, mert a gyárnak a szilikóziszveszélyes munkahelyekkel sok gondja volt, éppen a munkavedelmi kérdések miatt. Rá voltak tehát kényszerítve bizonyos megelőző intézkedésekre. A 70-es évek elején a gyár fel is szereltetett egy filterberendezést, ez azonban nem váltotta be a reményeket, ugyanis megközelítően sem adja azt a porleválasztási értéket, amit a kivitelezés időszakában előírtak. (Ennek csak 30 százalékát!) Ahogy én tudom, a téma pillanatnyilag a nemzetközi gazdasági bíróság előtt van. Külföldi tervezés és nagyberuházás volt. Én azt hiszem, ha az eljárás befejeződik, egy újabb nekifutással csökkenteni lehet majd a levegőszennyezést. Megjegyzem, hogy itt nagyon szűk a völgy, de ennek ellenére egy-egy cementgyárnak a porszennyezését még így sem éri el.

— Ha már a pornál tartunk, mit mutatnak a KÖJAL porvizsgálatai?

— Előjáróban jegyzem meg, hogy állomásunk Salgótarjánban 24 helyen méri a porszennyeződést. Így például a Nagyállomás, az öblösüveggyár, a síküveggyár környékén, de van mérőállomásunk Baglyasalján, Salgón, az óvodáknál és a bölcsődéknél is. Adatunk van 1956-ból, amikor a Közegészségügyi Intézet 600 tonna/km² mennyiséget mért. Ez kimagaslóan nagy mennyiség egy év alatt. Az ötvözetgyár környéke 1969-ben 990,4 tonna/km²/év volt, a lakótelepek alig érték el a 150 tonna/km²-t. Salgótarján átlagos porszennyeződése 1974-ben már csak 101,17 tonna/km²/év volt. Az utóbbi három évben átlagban 100 tonna körül mozgott a porszennyezés. Az idei év is gyakorlatilag megegyezik a tavalyival. Itt tudni kell, hogy Salgótarjánban 1968 és 1973 között az üzemek és lakások tüzeléstechnikai viszonyaiban kedvező és jelentős változások történtek. A lakások tüzelőanyag-felhasználása a távfűtés, gázfűtés, illetve olajfűtés javára elmozdult. Az ülededő por fűtési időszakban magasabb értékei 1969-től csökkenő tendenciájúak, bár a védett területi határértékeket meghaladta az 1972-es érték is. A nem fűtési időszak átlagai viszont ugyanebben az évben túllépték a fűtési időszak ülededő-porértékét. Ez abból következik, hogy a városépítés során fellazított talaj és az ezzel kapcsolatos szállítások rendkívül nagy mennyiségű másodlagos port kavartak a levegőbe.

— A lakások tüzelőanyag-felhasználásának alakulása Salgótarjánban 1968 és 1972 között:

Év	Táv- közléses	Gáz- lakások az	Olaj- összlakások	Szén %-ában	Összesen
1968	9,38	—	4,20	86,42	100,00
1969	10,68	5,26	4,98	79,08	100,00
1970	11,37	10,01	6,14	72,48	100,00
1971	13,08	16,15	7,10	63,67	100,00
1972	14,10	17,02	8,33	60,55	100,00

*Becsült adatok

— A város még számos, a levegőtisztasággal szorosan összefüggő kérdésben lépett és lép előre. Mentésítő forgalmi út épül, folyik a

salakhegyek felszámolása, fásítás, parkosítás segíti a környezet védelmét, javul a köztisztasági tevékenység, dieselesítik a vasutat.

— *Salgótarján környékének természeti adottságai mennyiben segítenek? Arra gondolok, hogy talán egyetlen magyar város sincs, ahol száz métert sem kell megtenni, és már erdőt talál az ember.*

— Ez részben jó és részben nem. A nagy mennyiségű fa és az együttes beépítés szűrő, tisztító hatást fejt ki. Az, hogy a város völgyben van, az „átszellőzés” szempontjából igen rossz. Amennyit segít, hogy fákkal borított dombok szakítják meg a város lakókörzeteit, annyit ront a völgyben való elhelyezkedés. Beszorul a levegő és itt sokkal több a kőd.

— *Nógrád megye vízben igen szegény. A meglehetősen kevés felszíni vizeink védelme évről évre gondot jelent a szakembereknek. A Tarján-patakban például már nincs élőlény.*

— Igen. A Tarján-patak ma már holt víz. A Salgó-patak a Kohászati Üzemektől, a Tarján-patak pedig a Salgó-patak beömlésétől gyakorlatilag „leírható” az élő vizek listájáról. Az ipari szennyvíztisztításban történt előrelépés, az SKÜ-nek megépült a savközömbösítője, tehát a neutralizációs berendezése, a galvanizáló üzemnél megépültek a ciánt-megkötő berendezések, s az ipari szennyvizek tisztítását bizonyos mértékben ez megoldotta. Mégis, a többi — bár nem annyira káros anyag — továbbra is a vizekbe megy. A salgótarjáni szennyvíz például majdnem egy évig tisztítatlanul!

— *Miért? Elavultak a tisztítóberendezések?*

— Átépítési gondok voltak. Folyt a kötélhúzás a kivitelező és a beruházó között. Meg kell jegyezni, hogy a berendezés sajnos, soha nem adta azt a tisztítási értéket, amit vártak tőle. Mindig az történt, hogy mire egy szakasz elkészült, olyan hosszú volt az átfutási idő, hogy máris túlterhelt lett. Az ülepítő medence kivitelezésénél minőségi kifogások voltak. A Vízmű nem akarta átvenni, a kivitelező pedig „kötötte az ebet a karóhoz”, s állította, hogy jó a berendezés.

— *Két folyónk, a Zagyva és az Ipoly vízének tisztán tartása milyen gondot jelent?*

— Az egyik gondunk, hogy a Zagyva vízminőségét biztosítsuk, hiszen erre épül most a jánosaknai vízkivételi mű, valamint a nagybányai talajvízdúsítási vízmű. Mindkettő belejátszik a regionális összekötések miatt a Salgó-medence valamennyi községének és Salgótarjánnak vízellátásába. A másik oldalon ott van az Ipoly víz tisztaságának biztosítása az Észak-nógrádi Regionális Vízmű pontjáig, illetve az alatt is. Éppen ezért, hogy a Zagyvának a vízminőségét biztosítsuk, átmenetileg a Tarján-patak további szennyeződésével kell számolnunk, mivel az Erőmű vízlágyító berendezéseinek a visszamosások után keletkezett konyhasót eddig a Zagyvába mosták bele. Ez aztán a jánosaknai tóban a nátrium-klorid tartalmat igen megemelte. A további emelkedést mindenképpen meg kell gátolni, ezért az Erőműnek még ebben az évben épül egy átvezető szennyvízcsatornája, amely a Salgó-patakba lesz bekötve. Így a patak további szennyeződése emelkedik, de a Zagyva tisztaságát legalább Nagybányai vonaláig biztosítani tudjuk. A kérdésnek bizonyos mértékig része a szennyvíztisztító berendezések rendbe hozása Zagyvarónán és Jánosaknán.

— *Fenyegeti-e máshonnan veszély a két folyót?*

— A Zagyvát nem. Megyei víz. Az Ipoly is viszonylag gyorsan érkezik Csehszlovákiából, a határszakasz után már felszíni vizet ad. Ezzel nincs különösebb bajunk.

— *Ön a Hazafias Népfront Nógrád megyei Bizottsága mellett működő környezetvédelmi munkaközösség elnöke. Kielégítőnek tartja-e a megelőzést, hogyan működnek együtt az érdekelt szervezetek?*

— A munkaközösség a környezetvédelemben érintett állami és társadalmi szervek munkáját fogja össze. A Népfront kapta a fel-

adatot, hogy a környezetvédelemmel kapcsolatos társadalmi tevékenységet koordinálja. A Népfront ugyanakkor nem avatkozik a különböző szervek munkájába, a Vöröskereszt tisztasági mozgalmába, vagy a Vízügyi Igazgatóság vízvédelmi őrséinek tevékenységébe, hanem egyrészt megpróbál tájékozódni, másrészt pedig igyekszik ezeknek a szervezeteknek a munkáját összehangolni. Mindenki a saját munkáját végzi, ugyanakkor bizonyos ágakban nagyon fontos az egyes hatóságok koordinációja. A víznél például a Vízügyi Igazgatóság korlátlan úr. A vízvédelemmel foglalkozik, egyébbel nem. Mindent egy szempontból néz: vízvédelem! Az egészségügy egy adott területet levegőt mér, függetlenül attól, ki a szennyező. Ez utóbbinak megállapítása egy másik szerv feladata, az Építésügyi Minőségvizsgáló Intézeté. Ilyen azonban Nógrádban nincs, csak Miskolcon. Borsodban is van azonban éppen elég kémény, hogy ritkábban jussanak ide hozzánk. A mérések alapján a megyei tanács építési szakigazgatási szerve hozza az intézkedéseket. A levegő tisztaságának szempontjából el kellene érni, hogy egy kézben legyen a mérés és az intézkedés. A Népfront nem játszhat hatóságosdit. A Népfront mozgósít, megpróbál szervezni társadalmi, környezetvédelmi őrséget, egy pár aktív ember bevonásával. Segít a tudatformálásban, esetleg a hatósági intézkedésekhez ad egy társadalmi kontrollt, de ez a társadalmi összefogás nem helyettesítheti a hatósági hatáskört — jogkört, az illetékességi kört!

— *Kimondtuk, hogy társadalmi összefogás szükségeltetik. Az emberek mindennapi életükben hogyan lehetnek részesei a környezetvédelemnek?*

— Csak nagy vonalakban sorolom. Ne mossa senki a kocsiját folyóban, patakban. Ne öntse ide a fáról olajat sem. Az üzemek, gyárak is jobban ügyelhetnének, hogy olaj, mosópor és növényvédőszer ne kerüljenek a vizekbe. A dunai, tiszai vízszennyeződések majdnem mind hanyagság következményei. A levegővédeleminél inkább az intézményi rendszerek tehetnek sokat. A másodlagos szennyeződések igen nagy gondot jelentenek. Nagyon fontos lenne az építkezéseknél a technológiai fegyelem betartása. Ne azzal kezdjünk egy építkezést, hogy a terület vegetációját jó előre letaroljuk. Nincs csunyváb és szennyezőbb a salak- és pernyehegyeknél. Ezek befedését is gondoskodni kell. Ide tartoznak aztán bizonyos fűtési technikák a családi házaknál, a talajvédelem, a szemetelés a kirándulóhelyeken.

A Népfront visegrádi tanácskozásán szó volt a fásításról is. Arról, hogy voltaképpen sportot csináltunk ebből. Mindenki fát ültetett, és rengeteg pénz ment el, mert arra már senki nem ügyelt, hogy ezek a fák felnőjjenek. Munkabizottságunk nyári értekezletén az Erdőgazdaság vezetője tájékoztatást adott a megyében folyó fásításokról. Ezek, mondhatni, már majdnem teljes egészében nem gazdasági, hanem kultúrcélokot szolgálnak. Kultúrerődök létesítenek. Két dolog miatt nem megy az ügy. Az egyik a belső területek fásítása, gyepesítése. Az emberek tönkreteszik! A másik az országúti fásítás helyzete. Rengeteg pénz és energia folyik el feleslegesen, mert ezeknek az ültetett fákknak a 80 százaléka elpusztul az állandó árokégetés miatt. Az erdőrendezés kötelezi a közúti igazgatóságot, felszólítja: tessék rendbe hozni! Megtörténik, persze rengeteg pénzzel, s akkor kijön „János bácsi” és hogy jó füvet kapjanak a nyulak, fölégeti az árkot. Megint levelet ír az erdőrendezés, újra zsebébe nyúl a KPM, és újra jön János bácsi és éget... Így megy ez évről évre, s ezért nem megy a fásítás például Salgótarján—Balassagyarmat—Rétság között.

Nagyon sok feladat vár ránk, s ezekből mindenki kivetheti részét. A Népfront visegrádi tanácskozásán fogalmazódott meg: legyen a környezetvédelem mindenkinek szívügye, egészséges életünk jelenének és jövőjének biztosítéka!

Szokács László

Idegenforgalom Nógrádban

Az elmúlt évben a Nógrád megyei Népi Ellenőrzési Bizottság megvizsgálta a belső turizmus feltételeit. Vagyis azt: a megyébe érkező turisták, idegenek hová és milyen körülmények között jutnak el, milyen benyomásokat szereznek, mi bosszantja őket? A NEB-vizsgálatra egyáltalán nem mondhatni, hogy agyondicsérte volna a vendéglátó érdekelteket.

×

Hogy az idegenforgalom, a belső turizmus fellendüljön, ahhoz elsősorban a propagandára van szükség. Hogy az útszertetőt öt

forintért adják, még nem biztos, hogy gazdaságosságot jelent. Persze ott a gond: egyedül az Idegenforgalmi Hivatal gondoskodik propagandaeszközökről. Szélesebb összefogásra lenne szükség: a vállalatokéra, szövetkezetekére. Csak legyen, aki koordinál.

Mert ha az idegenforgalmat üzletnek tekintjük, a propaganda az a pont, ahol elindul. S ha a turizmust a dolgozók megnövekedett szabad idejéből következő jogos igénynek: ez a pont az, ahol elkezdődik az igény kielégítése.

×

A sok baba között eivész a gyerek. Miért?

— Nem érdekünk, hogy a megyébe csoportok érkezzenek — mondja Bozó Ernő, az IBUSZ megyei irodájának vezetője.

Ez áll az Expressz-re, a Coopturist-ra, a Volánturist-ra is. Ezeknek az utazási irodáknak a tevékenysége jórészt a „kiutaztatásra” korlátozódik. Szerveznek utat, programot mindenüvé, csak épp a megyébe nem. Persze, csoportok azért mégis érkeznek Nógrádba. Az utazási irodák központja osztja el, hogy hová menjenek. Az úticél világos: ahol többet kapnak pénzükért a turisták, ahol színvonalas program várja őket.

Az utazási irodák szakosodtak. Az Expressz a fiatalokat, az IBUSZ a felnőtteket, a Coopturist a szövetkezeti dolgozókat utaztatja. El a megyéből.

Konkurrensnek az utazási irodák. Érthető (!?) bosszúságuk, ha például a fiatalok csoportjába felnőttek keverednek, vagy fordítva, és az „ellenfél” ezt megtudja.

Tesznek azért valamit utazási irodáink a belső turizmusért is. Ha csoport érkezik, az Idegenforgalmi Hivatalon keresztül szállást biztosítanak számukra. Ám a kapcsolatok ezzel ki is merültek. Csak az Idegenforgalmi Hivatal önálló. A fiókirodák érdekei Nógrádhhoz csupán annyiban fűződnek, hogy innen szervezik a külföldi társasutakat. S ha ezzel végeztek, „szabad idejükben” nyugodtan beállhatnak a megye idegenforgalmi helyzetét, feltételeit bírálók táborába — mint „kibicek”.

Az egyik irodavezető például így fogalmaz: — Sok az utaztatást szervező. Koncentráltan többre mehetnénk, s akkor a bevételekből maradna egy kevés nálunk is a feltételek javítására.

×

Idegenforgalmi Hivatal:

Salgótarján szívében, az eredetileg a megyei művelődési központ jegypénztárának szánt két helyiségében kapott helyet. Szűk helyet, ahol a vendéget leültetni is nehéz, nem még kiszolgálni. Tény: a terület gazdája több gondoskodást érdemelne. Annak ellenére, hogy az utóbbi években vajmi kevés eredménnyel dicsekedhet. Bár ma már új szelek fújdognának.

— Legnagyobb feladatunk: pótolni a lemaradást. Nem lesz könnyű behozni a lépéshátrányt más megyékkel szemben — mondja Szert Sándorné.

×

Mit keres először az ország más részéből megyénkbe érkezett turista?

Szállást.

Többnyire talál is, hiszen több, mint másfélezer ágy áll idényben rendelkezésére. A legpatinásabb, a Hotel Karancs, amely az elmúlt esztendőben ünnepelte megnyitásának tizedik évfordulóját. Az utóbbi években jelentősen nőtt a férőhelyek kihasználtsága.

— Szerződést kötöttünk SZOT-üdületésre, külföldi csoportokat fogadunk, konferenciáknak, országos tanácskozásoknak adunk otthont. Holszezonban a belföldi turistáknak biztosítunk kedvezményeket — sorolja Gecse István, az intézmény igazgatója.

A fejlődést szemlélteti, hogy egy év alatt az átlagos vendégéjszaka 1,7 napról 2,3 napra emelkedett. Tovább maradnak tehát a vendégek. Hátha még rendszeres programot is tudnának biztosítani számukra? A szálloda vezetői szerveztek néhányat: kirándulásokat, folklóresteket. Nagy sikerrel.

— Az lenne a szerencsés, ha válogathatnánk a programokban. Ajánlhatnánk a vendégeknek. Hogy ne csak egy-két napot töltsenek Nógrádban — mondja Gecse István.

×

Viszonylag olcsó és az igényeket közel ugyanúgy kielégíti a fizetővendég-szolgálat. Az Idegenforgalmi Hivatal Salgótarjánban, Zagyvarónán, Bánkon, Pásztón 365 szobával rendelkezik.

— Nálunk is szükség lenne rá, hiszen az ideérkező turistáknak egy fél ágy sem biztosított, ahol lehajthatnák fejüket — mondta egy beszélgetés alkalmával a leglátogatottabb települések közé tartozó Szécsény nagyközségi Tanácsának elnöke.

Valóban. Akkor miért nem veszik fel a kapcsolatot az Idegenforgalmi Hivatallal? Elvégre közös érdekekről van szó.

— Nekem nem éri meg 20—30 szobát fenntartani — hangzanak az illetékes szavai.

×

Az idegenforgalom, a turizmus következő feltétele és fokmérője a kereskedelmi ellátás színvonala és helyzete. Az említett NEB-vizsgálat során is rengeteg hiányosság merült fel. Hiányos az ÁFÉSZ-ek, kereskedelmi vállalatok vállalkozási kedve. Gazdaságossági szempontok miatt húzódoznak a turisták által kedvelt helyeken a beruházásoktól. Különösen a kevés állandó lakossal rendelkező településeken gond az ellátás, de az még Hollókőn is, ahol az Európa-szerte ismert faluba kiránduló idegenek kénytelenek a magukkal hozott „zsíroskenyeret” elfogyasztani.

Déli harangzó után negyedórával, a hollókői élelmiszerboltban (az italtolt csak kora reggel és késő délután tart nyitva):

— Ebédelni szeretnénk. Lehet valamit kapni? — a kérdés jogos, mert a polcokon egyáltalán nem látni hentesárut.

— Sajnos, csak téliszalámim van — hangzik a válasz. Pofonejű meglepetés. Fonák helyzet: amit nem lehet kapni megyeszerte, im Hollókőn kapható. Választékról azonban nem beszélhetünk.

×

— Ellenőrzési tervet készítettünk, rendszeresen látogatjuk az idegenforgalmi szempontból számbajöhető helyek vendéglátó, kereskedelmi egységeit — mondja Institorisz András, a megyei tanács kereskedelmi osztályának főelőadója. — Körlevélben hívtuk fel az ÁFÉSZ-ek, kereskedelmi szervek figyelmét az áruellátás javítására, a választék bővítésére.

Kérdés: évenként ismétlődik a felhívás, foganatja mikor lesz?

×

A Volán 2. számú Vállalata évenként megkéri a városi, közéleti tanácsok véleményét az új menetrendek összeállítása előtt. Hogy néha, turistaszemmel nézve — úgy mond — rendetlenek? A tanácsok menetrend-javaslatainál a turisták érdekei sokadrendűek, így azután az idegenforgalmi szempontokból számbajöhető helyek közül csupán Eresztvénybe és Salgóra lehet eljutni elfogadható közlekedési körülmények között. Ha más az úticél: rendszeres a hosszú várakozás, többszöri átszállásra van szükség.

Igény: hogy Budapest és Vác, továbbá Heves és Nógrád megye közlekedési vállalatai hangolják össze menetrendszerinti járataikat. S még valami: a Volán és az utazási irodák kapcsolata javításra szorul, párhuzamos tevékenységük gyakori ellentmondásokhoz vezet.

×

Örvendetes a hír: a megye idegenforgalmával ezévből már alaposabban, rendszeresebben foglalkozik a Nógrád megyei Tanács kereskedelmi osztálya. Institorisz András, főelőadó mondataiból ez csendült ki.

— Tavaly a népi ellenőrök vizsgálata nyomán intézkedés intézkedést követett a turizmus feltételeinek javítására. Fontos kérdésként kezeljük az idegenforgalmat. . .

A kereskedelmi osztály végre koordinál. (Külön-külön elbeszélgettek az utazást szervező irodák vezetőivel.) Kapcsolatot kerestek társ megyékkel, hogy Nógrád bekapcsolásával több napos észak-magyarországi programot biztosítsanak az érdeklődőknek. Számbavették, milyenek a lehetőségek a kulturális igények jobb kielégítésére. . .

Hiszzen a belföldi turizmus célja felnőttek és gyermekek, munkások és tsz-tagok, értelmiségiek szabad idejének hasznos, pihentető eltöltésére nyújtott lehetőség, aminek gyümölcsöző hatása a hétköznapi munkájában mérhető.

Szabó Gyula

Kapocs és ütköző

— Ha még egyszer rábeszelnének — nem vállalnám. Isten bizony, eszembe nem jutna soha! Mert higgye el, a mi helyzetünk a legnehezebb, és bármelyikünket is kérdeznék, az ország bármelyik gyárában, legtöbbször biztos engem igazolna. Mert nehéz ez: két tűz között örlődünk nap-mint nap, s a legszívesebben igazságot osztogatnánk lefelé is, meg a vezetőknek is. De hát így, egyszerre a kettő nem megy. Vagy az egyik, vagy a másik. De ha az egyik vonalnak tetszik, amit csinálunk, a másiknak biztos, hogy nem. És ez így megy egyik napról a másikra, hónapról, hónapra. Ismeri a malomkerék közötti búzaszemek sorsát...?

★

— Az én művezetőm? Várjon csak, hadd gondolkodjam! Bár igaz, nem is nagyon kellene, mert egyből is meg tudom mondani, milyen...

— Akkor, mondja!

— Szóval, rendes ember, ha tudja, mindig a legjobb munkát biztosítja, és amit csinál... azt jól csinálja.

— Ezt hogy érti?

— Hát, mint a múltkor is. Délutánosok voltunk, este meg meccs volt a tévében. Beszélgettünk már vele erről előtte is. lelkes drukkerek, és megígérte, ha megnyomjuk a gombot, meglesz a teljesítmény, elenged néhányunkat haza.

— Munkaidőben?

— Miért ne? Ha norma fölött teljesít, szerintem mindegy, hogy bent nem csinálunk semmit, vagy otthon vagyok. Illetve, inkább, otthon vagyok...

— Megnyomták a gombot, és hazamentek néhányukat?

— Igen. Úgy, ahogy ígérte.

— És a munkafegyelem?

— Mi büntetést követünk mi el ezzel?

— ...Szóval, jó a művezetőjük?

— Jó, igenis jó. És megérti a dolgozókat...

★

A főmérnök mondja:

— Ha lehet, én mindig szigorúbb vagyok a művezetőkkel szemben, mint másokkal. Felállítottam magamban egy fontossági sorrendet, amit akkor is tartok, ha büntetni, vagy szigorúskodni, és akkor is, ha jutalmazni kell. Ebben a léniában az én mércém szerint a legelső helyek egyikén vannak a művezetők. Hadd mondjak erre egy-két példát! Mondjuk bemegyek az egyik műhelybe, természetesen munkaidő alatt, a legnagyobb hajrá közepette, és mit látok? Csoportba gyűlve tárgyalják az emberek a válogatott meccs góljait. Világos, hogy nem állok be közéjük, s nem kezdem el ecsetelgetni X meg Y kitűnő teljesítményét, hanem kétszeresen is bosszankodom, bár ez enyhe kifejezés... Először is, mert állnak a dolgozók. Másodszor meg: hogy bár senki sem dolgozik, mégis bekapcsolva forognak a gépek, fogyasztják az áramot.

— Mit tesz ilyenkor?

— Betartom az arany szabályt: mélyet lélegezni, tízig számolni.

— És aztán?

— Megkeresem a művezetőt.

— És aztán?

— A többi elképzelhető...

— Legorombitja?

— Elsőként azért megkérdezem, mi a baj? S csak aztán, ha nem kapok kielégítő magyarázatot, kezdem el a „miatyánkot”.

— És ha — tegyük fel — nincs anyag, nincs miből dolgozni?

— Olyan nincs! Nekem arról tudnom kell. Termelési főmérnök vagyok, vagy mi a jó-isten! De egyébként is tudnom kellene róla,

hogy egy létfontosságú műhelyben — ezt a termelés szempontjából értem —, legnagyobb hajrásban, és ráadásul még a munkaidő kellős közepén is, áll tíz-tizenkét ember!

— És ki a hibás?

— Még kérdezi? A művezető!

★

Művezetők.

Már nem munkások. Bár lehet, régebben azok voltak, s nem is a legrosszabbak, mert hiszen gyakorlat az értelmes mesterek kiemelése, persze, csak akkor, ha ők maguk is — mert az esetek túlnyomó szálalékában nem! — vállalják ezt a megtiszteltetést, de még vezetőknek sem igaziak, Középszintűek — minősítik őket. Sok esetben a szó igazi, nemesebb, gyakrabban az ellenkező, becsmérlőbb értelmezésében.

Amolyan két tűz közöttiek.

Amolyan örökösen nyugtalan, ideges emberek.

Amolyan lélegzetvételnélküli szünet nélküli mozgó, intézkedő, felügyelő, korholva-dicsérelő emberek.

És manapság igencsak gyakran hivatkoznak a középszintű vezetőknek a termelésben elfoglalt nagyon jelentős helyére.

★

— Gimnáziumban érettségiztem, de semmi kedvem sem volt továbbtanulni. Illetve lett volna, de hát a körülményeim... Apám régebben meghalt már, kettecskén éldegélünk anyámmal. Nagy, kertes, vidéki házunk van, tele gyömolcsfával, pár száz négyzetméternyi lucernással, meg szántóval. Amíg élt az öregem, nekem bizony nem volt gondom rá... Azóta olyan kétféle életet élek: ha vége van a munkának, rohanok haza, mert sok a dolog otthon. Nem is mondtam: van még egy tehenünk is, anyám kedvence, merhetem-e hát neki mondani, hogy adjunk túl rajta...? Szóval, inkább szakmát tanultam, lakatos lettem. Jól ment a munka, állítólag nagyszerűen értek a vashoz, ismerem a szakma majd' minden fogását, fortélyát — és kedvem is volt hozzá. Nem kerestem rosszul, de amikor a főművezető behívatott az irodába egy kis beszélgetésre, s mondta, milyen szándékai vannak velem — „művezetőnek akarunk megtenni” — mondta — csak néhány percig haboztam... Valahogy szeretek emberekkel banni, kedvelem lelem a szervezésben. Tudja, milyen jóleső érzés az, amikor meg tudom oldani, hogy pillanatnyi szünet nélkül dolgozhassanak az emberek, nem kell alapanyagra várniok? És ez jó nekik is. Tisztelnek, becsülnék érte, függetlenül attól, hogy jó néhányan idősebbek közülük nálam. Meg nekem is jó. Talán érzik, egymásra vagyunk utalva a munkában... Nincs is nekem semmi bajom velük...

— És a vezetőivel?

— Már miért lenne?

— Igazságot tenni a lentiek és fentiek között... Tudja ezt egyszerre?

— Nem állítom, hogy nincsenek kisebb nézeteltéréseink, de szerintem ez természetes. A munka, a feladatok, sőt még a végrehajtás módja is sokrétű. De meg lehet találni az aranyközéputat!

★

— Hogyan lettem művezető? Gépipari technikai végzettségem van, technikusként dolgoztam. Nagy gyakorlatom volt már a szakmában, s látták a főnökeim, jól is dolgozom, így kiemelték művezetőnek.

— Hány éves most?

— Harminckettő. Azt hiszi, ennyi idő alatt is nem tudnám lépdelni bármelyik szakmunkás, negyven éve dolgozom is?

— Szóval elégedett önmagával?

— Nemcsak én vagyok magammal elégedett, hanem a főnökök is elismernek. Gondolja, különben kineveztek volna főművezetőnek?

— Mikor történt ez?

— Fél éve.

— Milyen viszonyban van a két műszakban dolgozó műhelybeliikkel?

— Nézze! Én betartom az utasítások kiadásának rendjét...

— Ez mit jelent?

— A művezetőkön keresztül érintkezem velük.

— Személyes kapcsolatuk nincs?

— Munkakapcsolataink vannak.

— Azt sem tudja, ezek szerint, ki vállal, ki nősül?

— Néha eljut hozzám egy-két hasonló dolog, például tudom, holnap kispályás focimeccset rendeznek, de ezek túlzottan nem érdekelnék. A lényeg, hogy menjen a termelés, ne „izélgesen” a főnökség. Szeretek nyugodtan dolgozni.

— Mennyi idő is ön?

— Mondtam már: harminckettő...

★

— Én, kérem, hosszú ideje ebben a beosztásban dolgozom, és ha igaz, már ebből is megyek nyugdíjba.

— Soha nem akart főművezető lenni?

— Nem én, kérem. Eleinte még ez a határom is furcsa volt.

— Ugy érti: a művezetőnek hatalma van?

— Igen. Sok minden úgy történik, ahogyan ő akarja. Az órabéremelés, a jutalmazások, az hogy ki, milyen munkát kap — és még sorolhatnám — mind-mind rajtam múlnak.

— Milyen embernek, vezetőnek vallja magát?

— Furcsát kérdez... Hát nyugodt vagyok, megfontolt. És úgy gondolom, ez sokat tesz. Az ideges emberek előbb követnek el hibákat.

— Ezek szerint ön jó vezető?

— Ne kívánja, hogy dicsérgezzem magam! Én mindent megteszek, amit tőlem telik. Az embereimért, a jó munkáért is.

— Szeretik a beosztottait?

— Tudom, hogy évekre visszamenőleg nem volt nekem senkivel semmi bajom.

— És a főnökei?

— Kikre gondol? Mert van belőlük jó pár.

— Mondjuk a főmérnök, vagy az igazgató.

— Elég, ha azt mondom, hogy amikor nagynéha idejönnek, kezet fognak velem, Miska bácsinak szólítanak és kedvesen elbeszélgetnek velem...?

★

Hát ilyenek ők hárman.

Természetesen nem típusok, bár igaz, van egy közös vonásuk, és ez: „hogy jól menjen a munka”.

Igen, hogy fokozódjon a gépek kihasználási százaléka, hogy csökkenjen az indokolatlan állásidő, hogy kevesebb legyen a felgyülemeltetés, hogy határidőre történjenek azok, meg annak a legyártása. Hogy elégedett legyen a dolgozó, a vezető is.

★

Hogy elégedett legyen a dolgozó...

Bevalljuk: írásunk készítésekor mindhárom művezető beosztottjait is megkérdeztük, hogy hogyan vélekednek róluk. A rögtönzött közvélemény-kutatás a következőképpen zárult:

Az első művezető esetében:

— Rendes, becsületes, érti amit csinál. Bár fiatal, hibái is vannak, mégis elfogadjuk magunknak. Ha tanul, lesz még belőle főmérnök is... (Negyvenkét éves hegesztő.)

A második művezető esetében:

— Kétségtelen, nem rossz fejű gyerek a főművezető, csak szerintem túl fiatal még erre a posztra. Öntelt, magasan hordja az orrát, néha olyan, mintha ő találta volna fel a spanyolviaszt... (Negyvennyolc éves, marós.)

— Egidős velem. Nagyjából ismerem a korosztályom gyengéit, pozitívumait is, igaz, én csak esztergályos vagyok (bár érettségiztem és most járom a marxista-leninista egyetem második évfolyamát), de nagyjából el tudom dönteni, kiből lesz, vagy ki a jó vezető. Ő nem! Agresszív, öntelt, cezaromániás, nem lát tovább a saját és a vezetői orránál. Pedig nem ilyen lenne, ha fent nem kapatták volna el ennyire, hogy: „te vagy a legszebb, a legokosabb, a minden feladatot is megoldó!” El tudja képzelni, milyen mérnök lesz belőle, ha végez a levelező tagozaton...? (Harmincéves, esztergályos.)

A harmadik művezető esetében:

— Arányosabb embert nem ismerek nála! (Tizenkilenc éves, trmk-lakatos.)

— A Miska? Vezetésre termett! Csak, tudja, mi a kár? Hogy fiatal korában nem tanult tovább. Bár abban az időben... Esküszöm, ma már vezérigazgató is lehetne! (Ötvenéves, lakatos.)

★

Ilyenek hát, ők hárman, az egyik szemszögből.

És mit mondanak róluk vezetőik?

Az első művezetőről:

— Lehet rá számítani. Sokszor volt már úgy, hogy olyat kívántam tőle — utólag én is elismerem —, aminek végrehajtására bizony közülünk is kevesen lennének képesek. De megcsinálta, megcsináltatta. Volt olyan eset, hogy az alapanyagot szállító gépkocsiról egyenesen az esztergákra hordatta az anyagot, félretetve minden más munkát. Hallottam, hóbörögtek a beosztottai, hogy át kell állni, de esküszöm, úgy megértette velük ennek szükségességét, hogy aztán ment minden, mint a karikacsapás. Sok ilyen fiatal kellene! Persze, hibái is vannak. Túl zárkózott, nem közösségi ember, ha letelik a munkaideje itthagya csapat-papot, azontúl semmi sem érdekli. (A gyár főmérnöke.)

A második művezetőről a termelési osztályvezető és az igazgató együttes véleménye:

Termelési osztályvezető:

— Fiatal, törekvő szakember, néha túlságosan is nagyravágó. Ha ilyen jellegű hibáit sikerül önmagában felszámolni, ha megpróbál közeledni az emberekhez, jó vezető válik belőle. Csak hát egyelőre még nem ilyen... Hogy mit tettem, idézőjelben mondva, rossz tulajdonságai, hibái felszámolására? Nézze, én termeléscentrikus vagyok. Nekem nagyon jó, ha mindazt, amit meg akarunk az ő részlegében valósítani, százszázalékosan véghez viszi. És hogy milyen áron; hogy szeretik-e őt ezért, vagy sem, hogy vannak-e barátai az üzemművezetésben, avagy nincsenek, higgye el, engem túlzottan nem érdekel. A piacról élünk...

Az igazgató véleménye:

— Amióta nálam dolgozik, szemmel kísérem. E néhány év alatt is megállapíthatom: energikus, a változásokra, változtatásokra gyorsan reagáló, mindig és mindenkor szem előtt tartja a gyár igényeit, a követelményeket... Hogy miként viszonyul a beosztottaihoz? Nézze! Nekem sok gondom van, nem csak az ő szemmel tartása...

A harmadik művezetőről:

— Mint ember — a legemberebb. Néha úgy érzem, úgy cselekszik, mintha az apám lenne... Csak hát, az ilyen típusú vezetők felett, szerintem, már eljárt az idő. Csak azt szajkózzák (persze, hozzá kell tenni: értelemszerűen), amiről ők tudnak, amit ők ismernek. De hát, változik a kor, nagyobbodnak a követelmények, változnak a technológiák, a módszerek, a gépek. Biztos, hogy az ő idejében, amikor kezdte, még nem volt félautomata, csúcsezterga. Ismétlem: mint ember, követendő típus. Mint vezető — még ha középszintű is, s bármily jó tulajdonságai is vannak — már nem. Nem tud frissíteni, új szellemet magába szívni, elfogadni. Es ez — a mi, vagy az én szemszögemből nézve — már hiába! (Huszonnégy éves, üzemműnök.)

— A Miska bácsi? A lehető legjobb vezető, akit valaha is ismertem, pedig főmérnök is voltam már három helyen is, az ország három gyárában. Sok ilyen kellene közénk, a termelésbe! (Gyáregységi főmérnök.)

★

— Hogy mi az én érdekem? Nem sok. Csak az, hogy jól menjen a munka, elégedettek legyenek az embereim.

— És a vezetői?

— Azok is!

— Közfelkiáltásra szavaztak meg az emberek művezetőnek. Mert nálunk volt ilyen is. Azóta? Még akik megszavaztak, akiknek akkor a legnagyobb hangjuk volt, hogy én legyek a vezetőjük, is szembe állnak velem. Érti ezt? Meg tudja magyarázni?

— Sokat követel tőlük?

— Semmivel sem többet, mint amennyit a munkafegyelem és az üzemi érdek megkíván.

— Ezek szerint, a beosztottai még azt is soknak tartják?

— Valószínűnek tartom... Különböznem lennének velem szemben olyanok, amilyenek.

— Megváltozott ön azóta, amióta művezető?

— Nem. Ugyanolyan vagyok, mint munkáskoromban.

— Akkor milyen volt?

— Szerettem a pontosságot, a rendet, a fegyelmet, a gondos munkát, és igyekeztem többet csinálni az előírtnál. Persze ez egyéni érdek is volt, hiszen: több teljesítés — több pénz.

— Nem változott, csak a beosztása, s mégis megfordult a világ...

— Igen. Majdnem a feje tetejére állt. Azok is elfordultak tőlem, akik előtte a legjobb szakértársaim voltak.

— Miért?

— Miért? Megérthetné! Mert nem közéjük való vagyok már! Kiugrottam...

★

— Igazgató elvtárs! Mit vár ön a középszintű vezetőktől?

— Legelőször is példamutatást — a magánéletben, a munkában, a közösségi életben.

— És még?

— Hogy úgy tudjanak hatni a beosztottakra, ahogy azt az üzem, a gyár érdeke megköveteli, illetve megkívánja.

— Van még önben egyéb mérce is?

— Hogyne! Legyenek képzetek, magasabb szinten ismerjék a szakmát, mint a legjobb szakmunkás, legyenek kulturáltak, más iránt is fogékonyak.

— Mit ért ezalatt?

— Az általános műveltséget.

— Ezek szerint elvárja tőlük, hogy járjanak színházba, hangversenyre, olvassanak, de ne csak szakirodalmat?

— Igen. Legyenek tájékozottak a világban, és ehhez a fentebb említetteket is szükségesnek tartom.

— Nem túlzott igény ez?

— Elméletileg nem. Megmagyarázom! Hogyan tud — vezetési szempontból gondolom a munkások fölé kerülni egy ember, ha nem képes — nemcsak a munkát, hanem a hétköznapi érintkezést is figyelembe véve — szóba elegyedni egy magasabb szellemi nivót képviselő „felsőbb szintű” vezetővel, mondjuk, egy üzemműnökkel?

— Szóval, az ideális középszintű vezető átlagon felüli általános és szakmai műveltséggel is rendelkeznie kell?

— Természetesen.

— Igazgató elvtárs! Ön mikor járt utóljára színházban, vagy hangversenyen?

— Bizonyítékot akar?

— Nem, csak kérdeztem!

— Most őszinte vagyok... Tudja rengeteg az elfoglaltságom, nemigen jut időm ilyesmire.

— Ezek szerint jogalapja sincs mindezt a középszintű vezetőktől számon kérni...

— Már hogyan lenne! Még öt évvel ezelőtt is, minden hónapban legalább kétszer eljártunk színházba a feleségemmel. Meg különben is kitüntetéssel védtem meg a diplomámat.

★

Válasz egy beosztotthoz (egyébként segédmunkás) intézett kérdésre:

— Hát, a művezető legyen jó, legyen barátságos, emberséges, és védjen meg a problémáktól.

— Ez utóbbi alatt mit ért?

— Hát... hogy ha a magasabb főnök igazságtalanul „leszúr”, mondja meg neki, hogy nincs igaza!

— Milyen tulajdonságokkal ruházná fel még a jó művezetőt?

— Semmivel. Csak azt kívánnám, hogy legyen hozzánk is ugyanolyan, mint a főnökökhöz!

— Miért nem lett művezető?

— Minek az nekem? Csak púp lett volna a hátamra!

— Miért?

— Nézze! Így teljesítménybéres vagyok, megkeresem a háromezernégy, háromezerhatszázát és — semmi idegesség. Legfeljebb az, ha a művezető vagy a csoportvezető nem biztosítja kellő időben az anyagot, és félórát kell dolog nélkül várakoznom. Ha meg kiemelték volna? Lenne a borítékban vagy kétezernyolcszáz, plusz a felelősség, annak tudata, hogy ha súlyos, vagy halálos baleset van az üzemben (mert figyelni kell a gépek mellett nagyon), mehettem volna a sítire. Kell ez nekem? Képzelve csak el! Ott-hon a három gyerek meg az asszony...

— Nem vállaltam a művezetőséget!

— Mennyit keres, most csoportvezetőként?

— Háromezer-háromezerkétszáz plusz még ez meg az.

— És mint művezetőnek mennyi lett volna a jövedelme?

— Talán, ha háromszázal magasabb.

— És mégsem...?

— Mégsem! Nem kell nekem az állandó idegfeszültség, a szorongás. Így vidáman megvagyok, mert nagyon szeretek dolgozni, örömet lelem a munkámban. Úgy meg...!

★

„Mert nehéz ez: két tűz között órlódunk nap-mint nap... És ez így megy egyik napról a másikra, hónapról hónapra. Ismeri a malomkerekek közötti búzaszemek sorsát...?”

Karácsony György